

BESZÁMOLÓ A CESAR BÉCSBEN MEGRENDEZETT NEMZETKÖZI KONFERENCIÁJÁRÓL

Bécs, 2024. október 4–6.

NEMES MÁRK

2024. október 4. és 6. között a bécsi Central European University (avagy CEU) campusa adott otthont a *Central European Symposium for the Academic Study of Religion* nemzetközi PhD szervezet éves vallástudományi konferenciájának. A rendezvény minden évben számos fiatal kutatót és vallástudóst vonz hazánkból és a környező régióból lehetőséget nyújtva a pályakezdő kutatók számára, hogy egy igazán sokoldalú és szakmai minőségében magas közegben gyakorolják a prezentáció, szakelőadás, kritika és előadói válasz műfajait. Az alábbi cikk szerzője a rendezvénysorozat legfrissebb eseményéről számol be.

A *Central European Symposium for the Academic Study of Religion* (avagy CESAR) 2021-ben kezdte meg tevékenységét, melyet közel öt év szoros szakmai együttműködés és ugyanennyi konferencia előzött meg az alapító intézmények hallgatóinak szervezésében. A CESAR nevet az alapítók hivatalosan 2022-ben vették fel a University of Pardubice campusán megrendezett „*Transformations of Religions in Times of Crises: Spiritual Alienation and Rethinking of Ethics*” című konferencián. A Steering Board-ban ekkor hét egyetem képviselte szerepelt: a szlovák Comenius University, az osztrák CEU, a cseh Charles University és Masaryk University, a University of Pardubice, továbbá hazánkból az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Szegedi Tudományegyetem. Ez a lista az elmúlt években tovább bővült, többek közt a szlovén University of Ljubljana és a cseh Palacký University Olomouc képviselőivel. Szükséges továbbá megemlíteni, hogy a szervezet alapítása óta élvezzi a Doktoranduszok Országos Szövetsége Filozófiatudományi Osztályának (DOSZFiTO) támogatását és számos olyan regionális folyóirattal is partnerviszonyban van, mint a cseh *Sacra* és *Religio* szakperiodikák, vagy a hazai Távolskeleti Tanulmányok és a Vallástudományi Szemle.

A 2024-es rendezvény az átalakuló világ és vallásosság kapcsolatát szándékozta megragadni, melyet a „*Religion in Transformation – Changing the Conditions of (and by) Religiosity*” cím rendezett keretbe. A közel 50 jelentkezésből a szervezők végül 10 szekcióban mindösszesen 32 előadó számára biztosítottak előadási lehetőséget. A rendezvényt Prof. Dr. Tijana Krstic plenárisa nyitotta, aki „*A Global*

Age of Reformation? Towards a Comparative Framework for Understanding the Changing Conditions of Belief in Early Modern Eurasian Empires” című előadásában Belső-Eurázsia, többségében iszlámhoz kapcsolódó kultúrkörének dinamikus átalakulási folyamatait ismertette kifejezetten vallástörténeti és összehasonlító vallástudományi perspektívákból.

A plenáris előadást a „*Historical and Terminological Approaches*” és a „*Changing Social Discourse about New Religiosity*” című szekciók követték három-három előadással. Előbbi szekciót Miklovicz Attila (PTE, HU) német nyelvű prezentációja nyitotta és társadalomfilozófia határmezsgyéjén mozogva a közös cél által orientált felekezeti együttlét (*Covenantal Pluralism*) újszerű irányát vázolta fel. Másodikként Davide Politi (LMU, D) a felekezeti kapcsolatok – vagy épp azok hiányát – kereste történeti távlatokban. XIII. századi latin nyelvű *exempla* irodalomból vett példáin keresztül végigkövette a feketemágia képének átalakulását, ahogy az egy rejtett magaskultúrához tartozó tudáskonceptióból a társadalom periferiájára szorított csoportok – köztük a vernakuláris hitrendszert követők, az idegenek és a zsidóság – feltételezett praxiskonceptiójává vált. A szekciót Farkas Janka (ELTE, HU) zárta, aki a kortárs humanista-buddhista Fo Guang Shan irányzat alapítója, Hsing Yun Mester dharma beszédeinek biocentrikus környezetetikai és vonatkozásait mutatta be.

Az első blokk párhuzamos szekcióját (*Changing Social Discourse About New Religiosity*) Nemes Márk (MMA-MMKI; SZTE, HU) nyitotta, aki Foucault diszkurzuselméletén keresztül elemezte az új vallási mozgalmakkal kapcsolatos populáris- és szakterminológia értelmezési tartományait, rámutatva az NRM (*new religious movements*) terminus alkalmazási lehetőségeire és inherens problémáira. Őt (online) Pataki-Tóth Angelika követte, aki az Aum Shinrikyo 1995-ös tokiói metróban elkövetett terrortámadása és Shinzo Abe korábbi japán miniszterelnök ellen 2022-ben elkövetett merénylet közötti korszellem párhuzamaira mutatott rá. A szekció záróelőadója Maria Varde (UBA, ARG) volt, aki a kortárs vallási és spirituális kisközösségeket érő – gyakran túlzó és alaptalan – preventív állami beavatkozások antropológiai dimenzióját ismertette, kitérve a homályos jogi kontextusok fegyverszerűsítésére és a közösségeket érő külső nyomásgyakorlás problematikájára.

Az első nap szakmai részét két párhuzamos szekció zárta „*Anthropology of Transformation in Religion*” és „*Technological Innovation in the Age of Digitalization*” címmel. Előbbi Polgár Csenge (PPKE, HU) nyitotta, aki az ún. „*alternative spiritual milieu*” – avagy alternatív spirituális milió – kontextusában vizsgálta a hazai vallási- és spirituális tanácsadók működését, elsődlegesen kvalitatív interjúk módszert alkalmazva. Őt Wimmer Krisztina (SZTE, HU) követte, aki Máté-Tóth András sérült kollektív identitás paradigmájának alkalmazási lehetőségét ismertette a régió politikai vezetőinek publikus beszédeire. A panelt Alessandro Testa (CU, CZ) „*Nurturing, Losing, Choosing One’s Religion...*” című prezentációja zárta, melyben

a kifejezetten az elvarázsolás (*enchantment*), varázstalanítás (*disenchantment*) és újrarázsolás (*re-enchantment*) fogalmi kontextusain keresztül mutatott rá vallások és vallásosság eurocentrikus szétválasztására.

A párhuzamos szekcióban a résztvevők mindezen idő alatt a digitalizáció vallást formáló – valamint ennek komplementereként a vallás digitalizációt formáló – kérdéseit vitatták meg. Farkas Vendel (UU, SV) a kortárs neopogányság és az online tér integráns együttlétét ismertette, hangsúlyozva a digitális terek előnyeit a kapcsolatlétesítésben és információcserében, ugyanakkor rámutatva hátrányaira is az identitásbiztosítási és közösségi kohézió kérdéseiben. Előadásának komplementere volt Filiz Kahraman, aki (MU, CZ) aki a nők szerepét vizsgálta online térben. Esettanulmányként bemutatta Cemalnur Sargut 'szúfi YouTube influenszer' tevékenységét, aki stabil jelenléte teremtett magának a COVID-19 válság alatt muszlim digitális terében. Jelenléte Kahraman értékelése szerint sajátos utat mutat a női emancipációra egy, korábban férfiak által dominált kulturális közegben, melyet mélyen gyökerező kulturális és vallási normák jellemeznek.

Az első nap CESAR hagyomány szerint közösségi programmal zárult: ezévben a CEU Üvegtermében került gyűltekre össze a résztvevők egy állófogadás és könnyed vacsora erejéig. Itt az előadók, szekciószervezők és elnökök, valamint a meghívott vendégek könnyedebb közegben is megoszthatták egymással gondolataikat és kötetlen formában megvitathatták az első nap előadásai alatt esetlegesen felmerült további kérdéseiket, kritikáikat és javaslatukat.

A második napot a „*Concepts of Temporality in Medieval Christianity*” és „*New Approaches in the Study of Contemporary Religious Experience*” panelek nyitották. Előbbi első prezentációját Jessica Knowles (UVIENNA, A) tartotta, aki York érsekeének 1405-ös kivégzésével kapcsolatos kulturális emlékezet átalakulását ismertette a North Street-en található Church of All Saints katedrális ólomüveg ábrázolásain keresztül. Kiemelte, hogy az érsek halála idővel mártíriummá formálódott, mellyel párhuzamosan a történelmi esemény politikai narratívája leválasztásra került. Így a katedrálisban található ábrázolásokon keresztül érsek emlékének sajátos restaurációja valósult meg. Knowles-t Emily Moore (CEU, A) követte, aki a vallásos időben való létezés kérdéseit vizsgálva a XI. századi bencés rendtartás fényében. Knowles rámutatott a két időbeliségi módusz – a profán mért idő szerinti *chronos* és a rituális, 'alkalmas idő' szerinti *kairos* – közti alapvető különbségekre és aláhúzta a tényt, miszerint monasztikus közegben a *kairos* átveszi az uralmat a temporalitásban. Ezáltal monasztikus térben (és időben) a szerzetes számára mindig 'alkalmas az idő' a vallásos elmélyülésre és *devotio*-ra.

A párhuzamos szekcióban Adéla Petřeková (CU, CZ) a kognitív vallástudomány eszköztárát felhasználva ismertette az altruizmus mögött meghúzódó gazdasági gondolkodás vallápszichológiai és kognitív értelmezését. A szekció második előadója egy hasonlóan innovatív, experimentális vizsgálat első eredményeit ismertette.

Markéta Muczková (UPOL, CZ) az „AI Visionaries” névvel indított projekt tagjaként a szubjektív vallási fogalomalkotás, valamint vallásos kép- és fogalomtársítás kérdéseit vizsgálta *eye-tracking* technológia alkalmazásával. Kutatásra rámutatott többek között a vallásos és vallás nélküli neveltetés között megfigyelhető fogalomtársítási különbségekre, de kiemelte a kulturális háttér, nemi különbségek és korosztályi sajátosságok fontosságát is.

A két szekciót a második nap plenáris előadása követte, mely során Prof. Dr. Massimo Introvigne (CESNUR, IT), Rosita Šoryté (EFFB) és Peter Zoehrer (újságíró, A) Japánban Shinzo Abe 2022-es meggyilkolását követő morális pánik vallástudományi vonatkozásait ismertették, fókusszal annak legújabb fejleményére, az Egyesítő Egyház (*Unification Church*) ellen irányuló felosztatási kérelemre. A három előadó panelbeszélgetés keretei között bemutatta a kialakult helyzet történeti, jogi és kulturális hátterét és aláhúzták az 1995 előtt is létező, de azóta kategorikusan felerősödött kis vallási közösségekkel szemben kialakult erőteljes gyanú jelenlétét Japánban.

A délutáni szekciósávot a „*Postcolonial & Extraeuropean Contributions*” és a „*Mixing Locality and Alocality in Religion*” panelek nyitották. Előbbiben Turkey Gasimova (online) előadása hangzott el elsőként, aki a XIX. századi Dél-Kaukázus régiójában tevékenykedő Mirza Fatali Akhundov példáján keresztül mutatta be a sajátos ’muszlim szekularizmus’ intellektuális termelését, mindezt párhuzamba állítva a XIX. században Nyugaton is népszerűvé váló szekularizáció gondolatával. Elham Ghasemi (UNIMORE, IT) előadásában az V. századi Nishapurban lezajló teológiai vitákat elemezte, kifejezett fókusszal a szunni ashariták, a hanafi karrámiták közötti intenzív – gyakran halálos – küzdelmekre. Az előadó rámutatott a muszlim hittudósok véleményformáló erejére, valamint a különböző iszlám jogi iskolák közti konfliktusok kollektív muszlim gondolkodásra gyakorolt tartós hatásaira is. Harmadik előadóként Rabia Umay Can (CEU, A) a muszlim vallási szövegek hitelességi és fejlődési kérdéseit ismertette. Hangsúlyozta, hogy az iszlám extenzív corpussal rendelkezik, ezek értelmezése pedig jogi iskolák szerint változhat. Ugyanakkor alapvetésként húzta alá a racionális adaptáció jellegzetességét, melyet interjú vizsgálatára alapozva adaptivitás és konzervatív szemlélet alapján két kategóriába (taklid-i iman & tahkik-i iman) osztott. A szekciót Alice Bakradze (ILIAUNI, GE) előadása zárta, aki a georgiai Samtskhe-Javakhe közösség önképét, vallási és nemzeti identitásának körvonalaait vázolta fel a hallgatóság számára, hangsúlyozva a georgiai és örmény identitások összemosódását, az Örmény Apostoli Egyház identitásformáló funkcióját, valamint a posztszovjet határterületi-jellegből adódó konstans feszültség nyomását a vallásközi kapcsolatokban.

Mindezen időszakban a párhuzamos szekcióban Kraszkó Zita (PTE, HU) „*Locality and Sublocality of Catharsis Experiences in the History of Religious Rites*” című német nyelvű előadása hangzott el, melyben a térbeliség különböző aspektusait (geolokalitás, szociolokalitás) ismertette, rámutatva ezek formatív erejére.

Prezentációjában a katarzisélmény lokális variánsain keresztül mutatott rá a vallástudomány és vallástörténet egyik kulcskérdésére: az általános vallási élmény létének máig megoldatlan vitájára. Kraszkót Joanna Poleć (UW, PL) követte, aki Indiában és Spanyolországban végzett kultúrközi immerzív szenzoros etnográfiai terepmunkájának eredményeit ismertette. Kutatásának fókuszában a figyelem szomatikus mintájának változása és a test – avagy testiség – vallási tapasztalatot meghatározó jellege állt. A panel záróelőadását Heidl Sára Eszter (UVIENNA, A) tartotta, aki tömegeseményeken – például fesztiválokon – kialakuló, a vallás jellegzetességeit mutató fenoméneket ismertette. Előadásában négy ilyen sajátosságot ismertetett: a térbeli-időbeli limitációt, a szimbólumok használatát, a közösségtudatot és intenzív belső tapasztalatokat.

A rendezvény két utolsó párhuzamos szekciója a „*Revisiting Conceptual Paradigms*” és „*Religion & National Identity in Times of Crisis*” címet kapta. Az előbbi Ondřej Neužil (CU, CZ) előadásával nyitott, aki az igen vitatott szekularizációs elmélet történetét ismertette. Neužil ugyanakkor rámutatott arra is, hogy a felvilágosodás révén elinduló szekularizációs tendenciák egyúttal a vallás fenomenológiai fogalmának kialakulásához is direkt módon hozzájárultak. Neužil egy cseh kollégája, Peter Ondreicka (CU, CZ) követte, aki XIX. századi sajtóorgánumok elemzésével illusztrálva a vizsgált korszak ördögi megszálltságról – és így a természetfeletről – kialakított kép radikális átformálódását. Ondreicka felhívta a figyelmet arra, hogy a korszak gyorsuló urbanizációs- és indusztrializációs tendenciái, valamint az újság, mint első tömegmédium jelentős mértékben ’varázstalanított’ olyan jelenségeket, mint a megszálltság melyek a szintén fejlődő orvostudomány és pszichiátriai szakirodalom révén új narratív magyarázatokat kaptak. A panel záróelőadója, Ondřej Pazdírek (MUNI, CZ) az átváltoztatás (μεταστροφή), átlényegülés (μεταμόρφωση) és metanoia (μετάνοια) fogalmi hármását elemezte, kitérve nyelvi szerkezetük és kialakulásuk módjának hasonlóságaira, valamint etimológiai és lexikológiai párhuzamaikra.

A konferencia zárószekciójának első előadója, (*Religion & National Identity in Times of Crisis*) Kellner Anikó (ELTE, HU) volt, aki a COVID-19 világjárvány alatt a Magyar Katolikus Egyházban is észlelhető identitás és ágenciakrízisre fókuszált. Kellner érvelését a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia állásfoglalásaival támasztotta alá és kiemelte a mediatisztált tömeg és a ’helyes istenhit’ problémáit, melyek közül a három legfontosabb az online misén való részvétel érvénytelensége, a csodák marginalizálódása, valamint az istenhit megelőző erejébe vetett hit ambivalens, de mégis nyilvánvaló elutasítása volt. A krízis témáját követve a második előadó, Aleš Hodes (MUNI, CZ) a komplex társadalmi-gazdasági-politikai legitímációs válságra válaszul megjelenő jobboldali populista mozgalmak valláselméleti elemzésére vállalkozott. Hodes kiemelte a populizmus társadalmat és értékrend-szeri univerzálékát fragmentáló hatását, melyek szerinte a közös erkölcsi víziókról,

valamint a szuverenitásról való lemondáshoz vezetnek és végsősoron a kontroll révén egzisztenciális és ontológiai biztonságot nyújtanak az egyszerűsödő populista válaszok felé fordulók számára. Érvelését az Egyesült Államok és Lengyelország esettanulmányain keresztül támasztotta alá. A konferencia szakmai részét végül Guilherme Lira (BCE, HU) prezentációja zárta. Lira a Sha'ria-tanácsok Nyugati világra tett hatását ismertette Kanada és Nagy-Britannia egymással ellentétes regulációs esetein keresztül. Rámutatott az iszlám jog állami jogrend mellé való részleges integrációját követő moláris pánikok – de legalábbis 'társadalmi szorongás' – kialakulására Nagy-Britanniában, valamint a veszélyeztetett csoportok helyzetének (nők, gyermekek és LMBT+) vizsgálati szükségére, melyet kulcskérdésként határozott meg az iszlám jog Nyugati világban való értékelésének kérdésében.

A konferencia szakmai részét közös vacsora zárta, melyen a résztvevőkön túl a CEU *Center for Religious Studies* oktatói és vezetői, valamint a meghívott plenáris előadók is részt vettek. Hasonlóan az állófogadáshoz a résztvevők itt is folytathatták megkezdett vitáikat, valamint információt és tapasztalatot cserélhettek egyéb kapcsolódó kutatásaik terén. A rendezvény harmadik és egyben utolsó napján az előadók és érdeklődők a bécsi Weltmuseum kiállítását tekinthették meg közös kirándulás keretei közt, majd a záróünnepség előtt részt vehettek a CESAR General Assembly alkalmán. A gyűlésen lehetőség volt csatlakozni a szervezethez, javaslatokkal és kritikákkal felhívni a figyelmet az esetleges fejlesztési szükségekre, valamint felvetésre került a jövő évi helyszín is, melyre ezében két jelentkező is akadt: hazánk és a csehországi Palacký University Olomouc. A 'nyertes' várhatóan a következő hónapokban dől el, de két dolog már most határozottan kijelenthető: a rendezvény ezévből is nagy érdeklődést eredményezett szakmai körökben és az új csatlakozó intézményekkel a *Central European Symposium for the Academic Study of Religion* szervezete továbbra is egy határozott szereplője lesz a Kelet-Közép-európai vallástudományi PhD és fiatal kutatói életnek.